

SPRAVODAJKA

SLOVENSKEJ MYKOLOGICKEJ SPOLOČNOSTI

číslo 37

december 2008

HĽADÁME NÁLEZISKÁ VZÁCNÝCH HÚB

Čechračka parková, <i>Paxillus vernalis</i> aj na Slovensku	P. Lizoň	3
Žltý ohnivec, <i>Sarcoscypha austriaca</i> var. <i>lutea</i>	P. Lizoň	4

BIODIVERZITA HÚB SLOVENSKA

Práchnovček lekársky po 18 rokoch	P. Máthé a V. Kunca	5
Súhrny referátov zo seminára Biodiverzita húb Slovenska 8		7
Hromadný výskyt podhříba žlčového na Záhorí	V. Valenta	10

ROZŠÍRTE SI SVOJE VEDOMOSTI

Čo je to nameko?	P. Lizoň	6
Ako sa tvoria mená húb	P. Lizoň	11
Geomorfologické členenie Slovenska	P. Lizoň a Z. Machová	13

PERSONÁLIE

Životné jubileum Doc. RNDr. Eriky Záhorovskej, CSc.	A. Janitor	16
Vzácne životné jubileum RNDr. Doroty Brillovej, CSc.	A. Janitor	19
Odišiel Mikuláš J. Lisický	P. Lizoň	20

INFORMAČNÝ SERVIS

Plánované aktivity Slovenskej mykologickej spoločnosti v roku 2009		2
Nová literatúra		
Fungi, nový mykologický časopis	P. Lizoň	10

Plánované aktivity Slovenskej mykologickej spoločnosti v roku 2009

10. február	Valné zhromaždenie
marec – sept.	prednášky
apríl	otvorenie lesa
máj – nov.	hubárska poradňa v Slov. národnom múzeu
jún	17. stretnutie českých a slovenských mykológov (Bílá)
júl-august	prieskum mykoflóry CHKO Horná Orava
júl-august	prieskum mykoflóry CHKO Štiavnické vrchy
27.-29. aug.	Česko-slovenská vedecká mykologická konferencia (Brno)
september	výstava húb v Slov. národnom múzeu
26. sept. - 3. okt.	10. mykologické dni na Slovensku (Hriňová – Biele Vody)
október	nadviazanie spolupráce s Mykologickou spoločnosťou Čiernej hory (Kolasin, Č Hora)
november	zatvorenie lesa
8. december	seminar Biodiverzita húb Slovenska 9

- prednášky a seminár sa konajú v objavovni (discovery room) Slovenského národného múzea (Bratislava, Vajanského nábrežie 2, 3. poschodie)
- viac informácií o akciách SMS poskytne tajomníčka SMS dr. Ivona Kautmanová (botanika@snm.sk, 02/59349/136)

Čechračka parková, *Paxillus vernalis* aj na Slovensku?

Pavel Lizoň

Je pravdepodobné, že meno čechračka podvinutá (*Paxillus involutus*), ktorým označujeme častú, „ľahko rozlíšiteľnú“ hubu, používame nesprávne. Margit Jarosch a Andreas Bresinsky (Plant Biol. 1: 701—706, 1999), ktorí študovali molekulárnymi metódami vzájomné vzťahy druhov rodu *Paxillus*, zistili, že čechračky rastúce pod parkovými listnáčmi v Európe patria druhu *Paxillus vernalis*. Týka sa to aj nálezov na okrajoch ciest a podobných človekom utvorených stanovišť. Čechračku parkovú, *Paxillus vernalis* opísal r. 1969 Roy Watling (Notes Roy. Bot. Gard. Edinb. 29: 60) podľa nálezu z Michiganu (USA). Jej mykorizovými partnermi sú lípy, duby, osika - topol osikový, hrab a brezy a je možné, že druh sa v Európe rozšíril najmä sadenicami zo škôlok. Výskyt tohoto druhu sa potvrdil zatiaľ v Nemecku a Estónsku (Bresinski, Folia Cryptog. Estonica 42: 1–9, 2006)

Rozlíšiť čechračku parkovú a čechračku podvinutú nie je podľa morfológických znakov jednoduché. Niektoré znaky uvedené v tabuľke treba preto brať „s rezervou“. Napr. čas tvorby plodníc môže mať aj výraznejšie výkyvy (aj keď sa č. parková našla aj v máji, druhové meno „*vernalis*“ je zavádzajúce), farba výtrusného prachu záleží aj od veku plodníc a miery vlhkosti.

	<i>P. vernalis</i>	<i>P. involutus</i>
výskyt	skoré leto, masovo	leto, jeseň, jednotlivito, v malých skupinách
výtr. prach	kakaovohnedý, vínovohnedý	tmavo žltohnedý, okrovohnedý
hrúbka vrcholu hlúbika	2 – 4 cm	0,4 – 2 cm
šírka podvinutého okraja klobúka	1,5 – 2 cm	max. 0,6 cm

Čechračky, ktoré tvoria akúsi spojku medzi lupeňovitými a hríbovitými hubami (patria do radu hríbotvarých, Boletales), sa v súčasnosti uvádzajú v dvoch rodoch:

Paxillus (Paxillaceae) – terestrické huby (pravdepodobne všetky mykorizové) s centrálnym hlúbikom (pleurocystidy a kaulocystidy prítomné, výtrusy 7–9 µm dlhé, bazídiá kyjačikovité alebo hlavičkaté, 6,5–13 µm hrubé);

Tapinella (Tapinellaceae) – drevné huby s plstnatým excentrickým hlúbikom alebo bez hlúbika (bey pleurocystíd a kaulocystíd, výtrusy max. 6,5 µm dlhé, bazídiá valcovité až mierne kyjačikovité, 4–6,5 µm hrubé).

Na Slovensku zaznamenané druhy¹:

Tapinella atrotomentosa (*Paxillus a.*), čechračka tmavohlúbiková: hlúbik excentrický, tmavohnedo plstnatý

Tapinella panuoides (*Paxillus p.*), čechračka lastúrovitá: hlúbik chýba alebo kratší ako 0,5 cm, sivožltkasto plstnatý

Tapinella panuoides var. *ionipes*: klobúk a príp. hlúbik s fialovým odtieňom

Paxillus rubicundus (*P. filamentosus*), čechračka jelšová: pod jelšami

Paxillus involutus, čechračka podvinutá: na (kyslých) piesčitých pôdach a na živiny chudobných pôdach (i v mokradiach) pod ihličnatými i listnatými drevinami (najmä pod smrekmi, borovicami a brezami)

Predpokladaný druh:

Paxillus vernalis, čechračka parková: v parkoch a podobných miestach pod listnáčmi.

Žltý ohnivec, *Sarcoscypha austriaca* var. *lutea*

Pavel Lizoň

Ohnivce sú nápadnými poslami začínajúcej hubárskej sezóny. Neraz ich nachádzeme už v predjarnom období medzi topiacim sa snehom. Pozná ich snáď každý, aj keď určenie druhu nie je také jednoduché, keďže všetky u nás sa vyskytujúce druhy majú šarlátovočervené apotécia.

A predsa sa môže objaviť aj ľahko odlišiteľný ohnivec – má totiž žiarivožlté plodnice. Takýto nález sa podaril 9. marca 2008 Jozefovi Pavlíkovi, ktorý na známej internetovej stránke www.nahuby.sk uverejnil fotografiu a takýto komentár: „Vihorlatské vrchy, Štefkovo, 5 km od Sniny JV, 350 m, rástol v zmiešanom lese na zanorenom konáriku asi jelše. Rozsiahle subikulum na troch miestach konárika, s ďalšími rovnako sfarbenými maličkými plodnicami. Exsikát: existuje. Hubu som sledoval od polovice januára a v okruhu 1,5 m rastú dšaše 3 ohnivce normálnej farby.“

Túto varietu opísali ako *Sarcoscypha austriaca* var. *lutea* Sergio Ruini a Eric Ruedl (Rivisita di Micologia 41: 319, 1998) a zatiaľ sa našla iba v Taliansku (lokalita typu), vo Veľkej Británii (Brown, Field Mycol. 8/1: 9-12, 2007; fotografia na zadnej strane obálky) a tento rok aj na Slovensku.

¹ Kľúč na rozlíšenie Slovenských taxónov sme uverejnil v Spravidajcovi č. 30 (sept. 2004).

Práchnovček lekársky po 18 rokoch

Peter Mathé a Vladimír Kunca

Práchnovček lekársky (*Laricifomes officinalis*, *Fomitopsis officinalis*) patrí bezpochyby medzi najvzácnejšie lignikolné druhy húb. Nielen na Slovensku, ale aj v rámci Európy je známych len niekoľko lokalít s overeným výskytom tejto huby. Niekoľko desiatok lokalít s jeho výskytom je evidovaných v alpských oblastiach Francúzska a Švajčiarska, v iných krajinách, ako napr. v Nemecku, Taliansku, Poľsku, Rumunsku a Slovinsku, bol zaznamenaný iba ojedinelo. Na Slovensku boli známe 4 lokality – najstaršia zo Spišskej Magury², dve zo Západných Tatier³ a jedna z Muránskej planiny⁴. Huba tvorí vytrvalé plodnice, ktoré môžu na stanovišti pretrvávať viacero rokov.

V roku 2007 sa podarilo jednému z autorov tohoto článku (VK) po 18 rokoch potvrdiť výskyt huby v NPR Cigánka v národnom parku Muránska planina. Poschodovitá plodnica sa našla vo výške asi 1,8 m na kmeni staršieho smrekovca rastúceho na vápencovom hrebienku. Na iných dvoch smrekovcoch boli objavené ďalšie tri staršie plodnice: zrastlica dvoch plodníc rástla v hornej časti stojaceho zvyšku kmeňa zlomeného smrekovca a ďalšia na starom smrekovci, na mieste s narušenou kôrou. Určenie potvrdil ing. S. Glejdura, v zbierke ktorého je aj uložený doklad.

Druhý nález v minulom roku sa podaril na základe informácie ing. M. Kaliského o výskyte zaujímavej huby na smrekovci, a to na dvoch lokalitách. Pátranie po hube v okolí Malužinej nebolo úspešné, v okolí Čierneho Váhu sme však boli úspešní. Na kmeni smrekovca poškodeného bleskom rástla vo výške asi 2,5 m jedna mladá valcovitá plodnica so zvlneným povrchom. Vrchná časť plodnice bola sivočernastá, jemne popraskaná, spodná belavá, krémová, žltkastá. Vzhľadom na vyššie zastúpenie smrekovca opadavého v lesných porastoch na tejto lokalite možno očakávať aj príp. ďalšie nálezy. Vzhľadom na to, že k dispozícii bola jediná plodnica, doklad sme neodobrali. Nájdene plodnice z uvedených lokalít sú vyobrazené na stránke <http://www.nahuby.sk> v atlase húb.

Pri obidvoch nálezoch plodnice rástli na kmeňoch starších smrekovcov opadavých (*Larix decidua*), ktorých kôra bola poškodená. Vzhľadom na hrubú

² pozn. red.: Kičora, 1914, zb. V. Greschik, BRA (Kotlaba, Zeměpisné rozšíření a ekologie chorošů /Polyporales s. I./ v Československu, 1984).

³ pozn. red.: Račkova dol., 1965, zb. A. Příhoda, PRM (Kotlaba, 1984); Podbanské, 1969, zb. I. Chudík, ? PRM (Kotlaba, Pouzar, Svrček, Huby, in Vološčuk a Pelikán, Muránska planina, 1991). Z Troch studničiek pochádza doposiaľ neuvěřený nález: 1965, zb. J. Kodrík, Tech. univerzita, Zvolen (za informáciu ďakujem prof. ing. J. Kodríkovi, CSc.).

⁴ pozn. red.: NPR Cigánka, 1989, zb. Z. Pouzar, PRM (Kotlaba, Pouzar, Svrček, 1991).

smrekovcovú borku je primárna infekcia možná asi iba cez väčšie rany (napr. po poranení bleskom, po odere kôry). Typickým biotopom huby sú staré smrekovcové porasty alebo zmiešané porasty s výskytom tejto dreveniny, čo potvrdzujú aj nami skúmané lokality. Na oboch miestach výskytu rastú smrekovce na vápeneci.

Výskyt chráneného a liečivého práchnovčeka lekárskeho je zriedkavý a ojedinelý. Možno je to, vzhľadom na miesta výskytu (na kmeňoch smrekovcov, spravidla vysoko nad zemou), malý záujem hubárov o podobné typy húb, ako aj absencia cieleného výskumu, iba prehliadaný druh.

Čo je to nameko?

Pavel Lizoň

Nameko je šupinovka, ktorá sa vykytuje voľne v prírode tak v Japonsku, ako aj v miernom pásme Číny. Rastie v bohatých trsoch na kmeňoch a pňoch listnáčov, predovšetkým buka *Fagus crenata*, zriedkavejšie aj na ihličnanoch. Červenasto hnedé, 3-15 cm široké klobúky sú pokryté vrstvou žltočervenakastého slizu. V Japonsku je populárna predovšetkým ako súčasť polievky miso a v jedlách z jedného hrnca („Eintopf“).

Umelé pestovanie nameko začali v Japonsku na polenách v r. 1921, od šesťdesiatych rokov sa pestuje vo vnútri na zmesi pilín a pšeničných otrúb. V súčasnosti sa pestuje nielen v Japonsku, ale aj na Taivane, v Číne a iných krajinách. Na trh sa dodáva čerstvá, konzervovaná i sušená. V Japonsku patrí, popri šii-take (húževnetec jedlý, *Lentinus edodes*) a enoki-take (plamienka zamatovohlúbiková, *Flammulina velutipes*), medzi najobľúbenejšie a najviac cenené jedlé huby. Exportuje sa aj do sveta, kde sa predáva za dosť vysoké ceny; napr. vo Veľkej Británii stojí 350 gramové balenie konzervovanej huby 6,75 GBP (asi 258 SK)

Meno nameko sa pôvodne používalo na skupinu druhov z okruhu plamienky zamatovohlúbikovej a až Tokutaro Ito r. 1926 priradil toto meno k novému druhu *Collybia nameko*. Druh neskôr preradili do rodu *Pholiota*. Napriek tomu, že sa nezachoval pôvodný exemplár (typ) a k dispozícii je iba vyobrazenie, podrobné štúdium ukázalo, že nameko je totožná s iným druhom šupinovky, ktorá sa vyskytuje v Himalájach. Keďže himalájsky druh bol opísaný skôr, jeho meno má v zmysle Medzinárodného kódu botanickej nomenklatúry prednosť a pre nameko je potrebné používať meno *Pholiota microspora* (syn. *Pholiota nameko*).

Súhrny referátov zo seminára Biodiverzita húb Slovenska 8⁵

Poznámky k rozšíreniu zástupcov čeľade Clavariaceae na Slovensku a ich určovaníu

Slavomír Adamčík¹ a Ivona Kautmanová², ¹Botanický ústav SAV, Dúbravská 14, 843 23 Bratislava, slavomir.adamcik@savba.sk; ²Prírodovedné múzeum SNM, Vajanského nábr. 2, 810 06 Bratislava, botanika@snm.sk

Diverzita húb v európskych krajinách je v porovnaní s krajinami iných kontinentov zvyčajne najlepšie preskúmaná, ale zdá sa, že čeľaď Clavariaceae je výnimkou. Viaceré mená používané pre európskych zástupcov čeľade boli opísané z mimo-Európskych území a sú prijaté bez kritického porovnania európskeho materiálu s materiálom pochádzajúcim z krajiny pôvodu (ako napr. pri *Ramariopsis laeticolor*). Nomenklatúra a taxonómia zástupcov čeľade nebola upravená v súlade s aktuálnymi pravidlami botanickej nomenklatúry. Ohraničenie rodov a im podradených taxónov je založené na morfológických znakoch, hoci už bola uverejnená vhodnejšia klasifikácia založená na vývoji bazidií a chemickom zložení dužiny plodníc. Iba málo sekvencií, väčšinou LSU regiónu DNA, je známych a uložených v databáze GeneBank. Ekologické preferencie a trofia Clavariaceae je neznáma napriek tomu, že zástupcovia sú považovaní za indikátorov prirodzenej hodnoty travných spoločenstiev. Tieto problémy spôsobili nedostatočné rozlišovanie a veľa taxonomických problémov, ktoré možno ilustrovať na viacerých príkladoch získaných počas štúdia Clavariaceae v lúčnych spoločenstvách na Slovensku. [Prezentácia je súčasťou projektu VEGA 2/7071/27 a 2/7071/27.]

Aktuálny prehľad hnojníkov (*Coprinus* s. l.) zo Slovenska

Ján Červenka, Starohradská 6, 851 05 Bratislava, jancervenka@stonline.sk

Hnojníky (*Coprinus* s. l.) sú z hľadiska determinácie jedným z obávaných rodov tmavovýtrusných húb. Štúdium herbárového materiálu uloženého v zbierkach Prírodovedného múzea SNM a Katedry botaniky PriF UK podhalilo mnohé omyly, ktoré v minulosti pramenili najmä z nedostatku ucelených informácií o tejto skupine húb. Okrem toho bolo v posledných desaťročiach opísaných niekoľko desiatok nových druhov pre vedu. Najaktuálnejšie poznatky o hnojníkoch, vychádzajúce predovšetkým zo štúdií holandského mykológa K. Uljé, viedli k prehodnoteniu doteraz známych údajov a vytvoreniu nového zoznamu druhov z územia Slovenska.

⁵ 9. decembra 2008, Slovenské národné múzeum, Bratislava

Súčasný stav poznania podzemných húb na Slovensku

Stanislav Glejdura, J. Kozačeka 14, 960 01 Zvolen, glejdura@gmail.com

Vymedzenie a ekológia podzemných húb. Metodika výskumu. Krátka história výskumu podyemných húb. Kritický prehľad taxónov zazanamenaných na Slovensku.

Charakteristické drevné huby karpatských pralesov

Ladislav Hagara, Mišíkova 20/A, SK-811 06 Bratislava, irpex@stonline.sk

V októbri 2008 sa dokumentovalo rozšírenie drevných húb v karpatských pralesoch na strednom Slovensku a severovýchodnej Morave (Dobročský prales, Baďinský prales, Salajka, Razula). V Dobročskom pralesi sa opätovne našli vzácne druhy oranžovec bledý (*Pycnoporellus alboluteus*), amylopória hrđzavejúca (*Amyloporia sitchensis*) i tvarožník laponský (*Amylocystis lapponica*) a obligátne druhy zubáčik krehký (*Dentipellis fragilis*) či húževnatček vlčí (*Lentinellus vulpinus*). Po prvý krát na Slovensku sa tam našla žilnačka drobnovýtrusná (*Phlebia unica*). Z drevných húb moravských pralesov autor zaznamenal kořkovec voňavý (*Cystostereum murrayi*), neobulgáriu bukovú (*Neobulgaria pura*) a vzácnu bolínku ihličnanovú (*Camarops tubulina*).

Cordyceps sphecocephala a iné zaujímavé nálezy žezloviek v roku 2008

Václav Kautman, Mierová 16, SK-821 05 Bratislava, vkautman@post.sk

V roku 2008 sa zbierali viaceré zaujímavé druhy žezloviek a po prvý krát sa zaznamenala na Slovensku teleomorfa zriedkavej žezlovky *Cordyceps sphecocephala*.

Toxinogénne húby na viniči

Petra Mikušová a Antónia Šrobárová, Botanický ústav SAV, Dúbravská 14, 843 23 Bratislava, petra.mikusova@savba.sk

Vinič hroznorodý (*Vitis vinifera*) patrí medzi kultúrne rastliny s najdlhšou históriou pestovania. Zvýšená vlhkosť a znížená teplota sú vhodné podmienky pre klíčenie a následný rast mikroskopických húb na jeho plodoch, o. i. toxinogénnych druhov. Z Malých Karpát sa v r. 2008 urobili dva odbery. V prvom odbere sa z 12 vzoriek izolovali kmene druhov rodov *Aspergillus*, *Alternaria*, *Cladosporium*, *Fusarium*, *Penicillium*, *Rhizopus* a *Ulocladium*. V druhom odbere bolo 14 vzoriek kmene druhov rodov *Aspergillus*, *Alternaria*, *Cladosporium*, *Epicoccum*, *Fusarium*, *Penicillium*, *Trichothecium* a *Ulocladium*. Prítomnosť týchto mykotoxíny produkujúcich húb môže byť samozrejme škodlivá pre konzumentov. [Prezentácia je súčasťou projektu VEGA 2/0002/09.]

Nové poznatky o rode *Flammulina* (nielen) na Slovensku

Soňa Ripková¹, Slavomír Adamčík², Viktor Kučera² a Pavel Lizoň²,
¹Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra botaniky, Révová 39, 811 02 Bratislava, ripkova@fns.uniba.sk; ²Botanický ústav SAV, Dúbravská 14, 843 23 Bratislava

Na Slovensku sa dosiaľ uvádzali tri taxóny rodu *Flammulina* (plamienka): *F. fennae* (p. letná), *F. velutipes* (p. zimná) a *F. velutipes* f. *longispora* (p. zimná dlhospóra). V rámci riešenia projektu *Taxonómia a biogeografia rodu *Flammulina* v strednej Európe* (2004 – 2007) sme pre Slovensko potvrdili výskyt ďalšieho druhu – *F. ononidis* (p. lúčna). Zistili sme tiež, že taxóny tohto rodu nemožno spoľahlivo odlíšiť podľa pôvodnej koncepcie, t.j. podľa znakov výtrusov a fenologických dát (ako tomu napovedajú aj slovenské druhové mená) a navrhli sme novú kombináciu determinatívnych znakov, t.j. znakov výtrusov a pokožky klobúka. Výsledky nášho výskumu najlepšie prezentuje nový kľúč na rčovanie taxónov rodu *Flammulina* v Európe, ktorý zo slovenských taxónov zahŕňa: *F. ononidis*, *F. fennae* a *F. velutipes* complex, a z ďalších európskych: *F. rossica*, *F. cephalariae* a *F. populicola*. [Prezentácia je súčasťou projektu VEGA 2/7071/27 a 2/7071/27.]

Mikroskopické huby vo vinohradníckej oblasti malokarpatského regiónu vo vegetačnom období 2008

Antónia Šrobárová a Petra Mikušová, Botanický ústav SAV, Dúbravská cesta 14, 845 23 Bratislava, antonia.srobarova@savba.sk, petra.mikusova@savba.sk

Vo vinohradoch malokarpatskej oblasti sme v priebehu viacročných sledovaní zaznamenali výskyt mikroskopických húb, ktoré sa vďaka klimatickým podmienkam pravidelne prejavujú s väčšou alebo menšou škodlivosťou. Vo vegetačnom období 2008 sa v tejto oblasti objavili v júli najmä druhy rodov *Perenospora* a *Uncinula*, a iné mikroorganizmy, ako pôvodcovia bielej, čiernej a sivej hniloby. Pôvodca sivej hniloby *Botrytis cinerea* tvorí v sledovanej oblasti 4 skupiny vegetatívnej kompatibility: konidiálnu, sklerociálnu, prechodnú a myceliálnu. Teleomorfu tohoto druhu sme pri daných teplotách nezaznamenali (toto štádium sa vyskytuje v prírode neskoro v jeseni: v chladnejších podmienkach a snečných dňoch). [Prezentácia je súčasťou projektu VEGA 2/0002/09.]

Hromadný výskyt podhříba žlčového na Záhorí

Vlk Valenta

Už vyše 60 rokov navštevujem lesy na Záhorskej nížine, tak z floristického (cievnaté rastliny), ako aj hubárskeho hľadiska. V posledných rokoch boli moje návštevy už zriedkavejšie, pričom som sa riadil najmä podľa situácie na bratislavských trhoch. Na jeseň 2005, kedy boli trhoviská zaplavené najmä suchohríbmi hnedými (*Xerocomus badius*), som sa 15. septembra vydal do okolia Plaveckého Štvrtka. Navštívil som pomerne mladý les (sosny s vtrúsenými dubmi) medzi železničnou traťou Bratislava – Malacky a rybníkom (kúpaliskom) južne od železničnej stanice Plavecký Štvrtok a staršiu borinu s vtrúsenými listnáčmi na opačnej strane železničnej trate smerom na Kamenný mlyn. Húb tam rástlo veľmi málo – ojedinele plávky, muchotrávka zelená a čechračka tmavohlúbiková. Inokedy bežné suchohríby, masliaky, hříby a bedle som vôbec nenašiel. Zato podhříb žlčový (*Tylopilus felleus*) rástol hojne jednotlivo aj v skupinách v celej navštívenej oblasti tak pod sosnami, ako aj pod dubmi, agátmi a lipami. Pri svojich predošlých návštevách som podhříb žlčový nachádzal na Záhorí iba občas a ojedinele.

Fungi, nový mykologický časopis

Pavel Lizoň

Na jar r. 2008 vyšlo prvé číslo nového mykologického časopisu Fungi. Vydavateľom a redaktorom je Britt Bunyard, pôvodne univerzitný profesor z Wisconsinu, USA. Vychádzajú štyri čísla ročne, plus jedno špeciálne číslo. V r. 2008 bolo takého číslo venované podzemkám, v r. 2009 je plánované špeciálne číslo o etnomykológii. Plnotextový prístup je na stránke časopisu www.fungimag.com.

Ako sa tvoria mená húb

Pavel Lizoň

Vedecké mená húb sa tvoria podľa pravidiel, ktoré sú zhrnuté v Medzinárodnom kóde botanickej nomenklatúry. Nové znenie Kódu schvaľuje Medzinárodný botanický kongres, ktorý sa koná spravidla každé štyri roky. Posledné znenie/vydanie Kódu (Vienna Code⁶) schválil 17. Medzinárodný botanický kongres, ktorý sa konal v júli 2005 vo Viedni.

Ako uvádza preambula Kódu „Botanika vyžaduje presný a jednoduchý, botanikmi vo všetkých krajinách používaný systém nomenklatúry, ktorý sa zaoberá jednak termínmi označujúcimi hierarchickú úroveň (rank) taxonomických skupín alebo jednotiek, jednak vedeckými menami vzťahujúcimi sa na jednotlivé taxonomické skupiny rastlín. Dôvodom pomenovania taxonomickej skupiny nie je vyjadrenie jej znakov alebo histórie, pomenovanie má byť dorozumievacím prostriedkom na jej označenie a určenie jej hierarchickej úrovne. Tento Kód sa usiluje zaviesť ustálenú metódu na tvorenie mien taxonomických skupín a zároveň zrušiť a zamietnuť mená, ktoré môžu byť príčinou omylov či pochybností alebo môžu vnieť zmätky do vedy. Ďalšou závažnou úlohou Kódu je zabrániť zbytočnej tvorbe mien.“

A tiež, že “Pravidlá a odporúčania sa vzťahujú na všetky organizmy tradične považované za rastliny, či už fosílné alebo nefosílné, napr. sinice (Cyanobacteria), huby vrátane bunkoviek [chytrids, chytridiomycéty], riasoviek [oomycetes, oomycéty] a slizoviek [slime moulds, hlienky], fotosyntetizujúce protisty a im taxonomicky príbuzné nefotosyntetizujúce skupiny.”

Pravidlá, ktoré sú usporiadané do článkov, odporúčaní a príkladov vychádzajú z týchto zásad:

- Botanická nomenklatúra je nezávislá od zoologickej a bakteriologickej nomenklatúry. Tento *Kód* platí jednotne pre mená taxonomických skupín považovaných za rastliny bez ohľadu na to, či tieto skupiny boli alebo neboli pôvodne považované za rastliny.
- Použitie mien taxonomických skupín sa určuje pomocou nomenklatorických typov.
- Pomenovanie taxonomickej skupiny sa zakladá na princípe priority uverejnenia.
- Každá taxonomická skupina v určitom vymedzení, postavení a hierarchickej úrovni, s výnimkou niektorých osobitných prípadov, môže mať iba jedno správne meno, a to najstaršie, ktoré je v súlade s pravidlami.

⁶ J. McNeil & al. (eds.). 2006. International Code of Botanical Nomenclature (Vienna Code). [Regnum Vegetabile 146]. ibot.sav.sk/icbn/main.htm; slovenský preklad predošlého Kódu (Saint Louis Code): sbs.sav.sk/SBS1/newkod

- Vedecké mená taxonomických skupín sa bez ohľadu na ich pôvod považujú za latinské.
- Pravidlá nomenklatúry sú retroaktívne, pokiaľ nie je ich pôsobnosť výslovne vymedzená.

Zopár príkladov

podľa vlastností

Helvella esculenta Pers. (Ascomycota, Pezizales): v prípade tejto jedovatej huby druhové meno pripomína čierny humor (esculentus = jedlý) [≡ *Gyromitra e.*]

Geastrum Pers. (Basidiomycota, Geastrales): podľa tvaru plodníc, *ge*, lat. = zem, *astrum*, lat. = hviezda

(viac príkladov v príspevkoch M. Procházku a I. Gerulovom v Spravodajcovi)

podľa geografického názvu

Morchella bohemica Krombh. (Ascomycota, Pezizales): opísaná z Čiech [≡ *Ptychoverpa b.*]

Helotium tatrae Svrček (Ascomycota, Helotiales): opísané z Belianskych Tatier [≡ *Hymenoscyphus t.*]

na počesť osoby

Polyporus kmetii Bres. (Basidiomycota, Polyporales): podľa zberateľa A. Kmet'a [≡ *Tyromyces k.*]

Tulostoma kotlabae Pouzar (Basidiomycota, Agaricales): podľa zberateľa F. Kotlabu

ako anagram⁷

Anomalemma Sivan. (Ascomycota, Pleosporales): anagram mena *Melanomma*; *Sphaeria epochnii* predstavuje anomálny druh rodu *Melanomma*

Blistum B. Sutton (Ascomycota, Clavicipitales; anamorfa): anagram mena *Stibum*; nový rod pre *Stilbum tomentosum* [≡ *Polycephalomyces t.*]

Datronia Donk (Basidiomycota, Polyporales): anagram mena *Antrodia*; nový rod pre *Daedalea mollis*, ktorá bola uvádzaná aj v rode *Antrodia*

Nimbya E. G. Simmons (Ascomycota, Pleosporales; anamorfa): anagram “nothing in my backyard” – typový druh *Nimbya caricis* nenašiel totiž autor na svojom dvore

Nodotia Hjortstam (Basidiomycota, Polyporales): anagram mena *Odontia*; *Nodotia aspera* má odontoidné plodnice

Pirex Hjortstam & Ryvarden (Basidiomycota, Polyporales): anagram mena *Irpex*; nový rod pre *Radulum concentricum*, ktoré nepatrí do rodu *Irpex*

⁷ záměna slabík alebo písmen v slove za účelom utvorenia nového slova, presmyčka

Geomorfologické členenie Slovenska

zostavili Pavel Lizoň a Zora Machová

Regionálne geomorfologické členenie (mapa geomorfologických jednotiek, predtým orografických celkov) E. Mazúra a M. Lukniša bolo dosiaľ publikované niekoľkokrát. Ako pomôcku pre lokalizáciu vašich nálezov uvádzame zoznam geomorfologických jednotiek (po úroveň celkov) podľa vydania v roku 1986⁸.

KARPATY (podsústava)

ZÁPADNÉ KARPATY (provincia)

VNÚTORNÉ ZÁPADNÉ KARPATY (subprovincia)

oblasť Slovenské rudohorie

Veporské vrchy

Spišsko-gemerský kras

Stolické vrchy

Revúcka vrchovina

Slovenský kras

Volovské vrchy

Čierna hora

Rožňavská kotlina

Fatransko-tatranská oblasť

Malé Karpaty

Považský Inovec

Tribeč

Strážovské vrchy

Súľovské vrchy

Žiar

Malá Fatra

Veľká Fatra

Starohorské vrchy

Chočské vrchy

Tatry

Nízke Tatry

Kozie chrbty

Branisko

Žilinská kotlina

Hornonitrianska kotlina

Turčianska kotlina

Podtatranská kotlina

Hornádska kotlina

Horehronské podolie

oblasť Slovenské stredohorie

Vtáčnik

Pohronský Inovec

Štiavnické vrchy

Kremnické vrchy

Poľana

Ostrôžky

Javorie

Krupinská planina

Zvolenská kotlina

Pliešovská kotlina

Žiarska kotlina

oblasť Lučensko-košická zníženina

⁸ Mazúr, E. , Lukniš, M. & al. 1986. Geomorfologické členenie SSR a ČSSR. Mapa mierky 1 : 500 000. Bratislava.

Bodvianska pahorkatina	
Juhoslovenská kotlina	
Košická kotlina	
Matransko-slanská oblasť	
Burda	Slanské vrchy
Cerová vrchovina	Zemplínske vrchy
VONKAJŠIE ZÁPADNÉ KARPATY (subprovincia)	
oblasť Slovensko-moravské Karpaty	
Biele Karpaty	Myjavská pahorkatina
Javorníky	Považské podolie
oblasť Západné Beskydy	
Moravsko-sliezske	Jablunkovské medzihorie
Beskydy	
Turzovská vrchovina	
oblasť Stredné Beskydy	
Kysucké Beskydy	Podbeskydská vrchovina
Oravské Beskydy	Oravská Magura
Kysucká vrchovina	Oravská vrchovina
Podbeskydská brázda	
oblasť Východné Beskydy	
Pieniny	
Lubovnianska vrchovina	
Čergov	
Podhŕňno-magurská oblasť	
Skorušinské vrchy	Spišsko-šarišské
Podtatranská brázda	medzihorie
Spišská Magura	Šarišská vrchovina
Levočské vrchy	Oravská kotlina
Bachureň	
VÝCHODNÉ KARPATY (provincia)	
VNÚTORNÉ VÝCHODNÉ KARPATY (subprovincia)	
Vihorlatsko-gutinská oblasť	
Vihorlatské vrchy	
VONKAJŠIE VÝCHODNÉ KARPATY (subprovincia)	
oblasť Poloniny	
Bukovské vrchy	
oblasť Nízke Beskydy	
Busov	
Ondavská vrchovina	
Laborecká vrchovina	
Beskydské predhorie	

PANÓNSKA PANVA (podsústava)
ZÁPADOPANÓNSKA PANVA (provincia)
 VIEDENSKÁ KOTLINA (subprovincia)
 oblasť Záhorská nížina
 Borská nížina
 Chvojnická pahorkatina
 oblasť Juhomoravská panva
 Dolnomoravský úval
MALÁ DUNAJSKÁ KOTLINA (subprovincia)
 oblasť Podunajská nížina
 Podunajská pahorkatina
 Podunajská rovina
VÝCHODOPANÓNSKA PANVA (provincia)
VEĽKÁ DUNAJSKÁ KOTLINA (subprovincia)
 oblasť Východoslovenská nížina
 Východoslovenská pahorkatina
 Východoslovenská rovina

Mapa geomorfologického členenia Slovenska, ktorej autorom sú E. Mazúr a M. Lukniš, bola uverejnená v rôznych podobách viackrát:

Regionálne geomorfologické členenie SSR. *Geogr. Čas.* 30: 101-125 (+ mapa 1: 1 000 000), 1978

Geomorfologické jednotky (1 : 500 000). In: Atlas SSR, s. 54 – 55, 1980.

Regionálne geomorfologické členenie (1 : 500 000). In: Regionálna geografická syntéza SSR. Súbor diagnostických a pronostických máp o krajine a životnom prostredí. Bratislava, 1980.

Geomorfologické členenie SSR (1 : 500 000) a ČSSR (1 : 1 500 000). Bratislava, 1986. [ako turistická mapa]

Geomorfologické členenie SSR (1 : 500 000). In: L. Prikryl a kol., Slovensko v obrazoch. Martin, 1988.

Geomorfologické jednotky (1 : 1 000 000). In: Atlas krajiny Slovenskej republiky, s. 88. Bratislava, Banská Bystrica, 2002. [online verzia: enviroportal.sk/atlas/online]

Na stránke Databanky fauny Slovenska www.dfs.sk je mapa Slovenska s orografickými celkami a vyznačenými mapovacími štvorcami, ako aj zoznam lokalít s ich súradnicami a zaradením do príslušného štvorca. Informácie o geomorfologických jednotkách sú aj na stránke encyklopédie Wikipédia sk.wikipedia.org. Názvy katastrálnych území Slovenskej republiky sú na stránke www.geodesy.gov.sk (v časti Štandardizácia geografického názvoslovia).

Životné jubileum doc. RNDr. Eriky Záhorovskej, CSc.

Anton Janitor

Narodila sa 10. mája 1938 v Bratislave. Stredoškolské štúdium ukončila maturitnou skúškou v roku 1956. Vysokoškolské ukončila v roku 1961 na Prírodovedeckej fakulte UK, na Katedre botaniky, diplomovú prácu na tému „Trichothecium roseum“ vypracovala pod vedením Dr. A. Novackého.

Jej kroky po ukončení vysokoškolského štúdia viedli na Štátny drevársky výskumný ústav v Bratislave. V roku 1969 bola prijatá na Prírodovedeckú fakultu UK v Bratislave na Katedru botaniky. Viedla praktické cvičenia z nižších rastlín, neskoršie aj prednášky zamerané všeobecne na huby. Viedla viaceré diplomové práce s mykologickou problematikou.

Publikovala viacero pôvodných vedeckých prác zameraných na problematiku mikroskopických húb a slizoviek. Je spoluautorkou publikácie „Flóra Devínskej Kobyly“, v ktorej spracovala samostatnú kapitolu „Huby“. Je hlavnou autorkou vysokoškolských skrípt „Fylogénéza a systém nižších rastlín“. V roku 1970 získala titul RNDr., v roku 1982 vedeckú hodnosť kandidáta vied (CSc.) v roku 1988 pedagogický titul docent.

Vykonávala aj celý rad významných funkcií. Bola predsedkyňou Štátnicovej komisie pre pedagogické štúdium, členkou Štátnicovej komisie pre odborné štúdium „botanika“ pre bakalársky aj magisterský smer. Bola jej členkou Komisie pre udeľovanie hodnosti RNDr. a tiež zakladajúcou členkou Komisie doktorandského štúdia pre odbor „mykológia“, v ktorej po viacej rokov pôsobila vo funkcii podpredsedkyne a predsedkyne.

Milá Erika, dovoľ mi pri tomto priateľskom oslovení vyjadriť Ti menom celej Slovenskej mykologickej obce i menom svojím úprimnú vďaku za vykonanú prácu na poli Slovenskej mykológie. Už samotný výpočet je dostatočným dokumentom, že si tak v pedagogickej ako i vedeckej oblasti úspešne odvieďa kus poctivej a statočnej práce. Dôkazom je aj celý rad diplomových prác, ktoré sa pod Tvojím odborným vedením úspešne prezentovali na štátniciach. Mal som šťastie viaceré z nich oponovať. Boli to práce na dobrej odbornej úrovni. Autori viacerí z nich dnes úspešne ako profesionálni pracovníci univerzít resp. SAV pokračujú vo vedeckom výskume a rozvoji Slovenskej mykológie. To, že máme novú talentovanú generáciu v mykológii je práve aj Tvojou zásluhou.

Z úprimného srdca Ti želáme dobré zdravie, duševnú pohodu, radosť z každého nového rána a veľa príležitostí stretnúť sa s milými a dobrými ľuďmi.

Vzácne životné jubileum RNDr. Doroty Brillovej, CSc.

Anton Janitor

Okrúhle jubileum je vždy tou príjemnou príležitosťou osloviť osobu, ktorá si túto pozornosť zaslúži. Medzi ne patrí aj jubilantka dr. Brilllová.

Narodila sa 2. decembra 1928 v Kolonici okr. Snina. V roku 1948 ukončila na Štátnom ruskom gymnáziu v Prešove stredoškolské štúdium maturitnou skúškou a vysokoškolské na Prírodovedeckej fakulte na špecializácii botanika v roku 1952. Vedecký, resp. pedagogický rast začala v Laboratóriu geobotaniky s systematiky rastlín SAV v Bratislave. Od roku 1961 až do odchodu na dôchodok pracovala v Ústave experimentálnej fytopatológie a entomológie SAV v Ivanke pri Dunaji. V marci 1966 obhájila kandidátsku dizertačnú prácu. Od roku 1969 pracovala ako vedúca oddelenia mykológie. Bolo to jediné špecializované mykologické pracovisko resp. laboratórium na Slovensku.

Dr. Brilllová sa začala venovať štúdiu cerkosporiízy cukrovej repy a úspešne rozvíjať metódy experimentálnej ekológie v oblasti parazitických mikromycét. Neskôršie zabezpečuje na pracovisku rozvoj rastlinnej histológie, histochemie, elektrónovej mikroskopie a enzymológie.

Významnou etapou jej vedecko-výskumného programu bolo zavádzanie genetických metód do fytopatologického výskumu, predovšetkým otázok genetickej premenlivosti. Hlavnú pozornosť venovala mutagenite s následnými zmenami genetických informácií v oblasti patogenity a virulencie. Okrem uvedeného venovala sa aj štúdiu vplyvu herbicídov na fytopatogénne huby.

Aktívna bola aj v pedagogickom procese. Na PrF UK, na Katedre mikrobiológie a fyziológie rastlín prednášala fytopatológiu, na VŠP v Nitre v rámci postgraduálneho štúdia "Základy fytopatológie, systematiky a ekológie húb a baktérií". Na Katedre ochrany rastlín mala výberové prednášky o chorobách poľnohospodárskych plodín. Pre postgraduálne štúdium zamestnancov Agrochémie, organizované Ministerstvom pôdohospodárstva prednášala "Choroby rastlín hubového pôvodu".

Viedla diplomové práce poslucháčov PrF UK z odboru Systematická botanika a mykológia. Pre Katedru genetiky viedla konzultácie a cvičenia z Imunogenetiky.

Dr. Brilllová bola dlhé roky členkou Komisií pre ochranu rastlín, mykológiu a ekológiu. Bola školiteľkou aspirantov v odbore fytopatológia, mykológia a ekológia. Vychovala 7 aspirantov, ktorí riešili problémy z oblasti fuzarióz pšenice, kukurice a zemiakov, múčnatkové a cerkosporiové ochorenia a pod.

V rámci výpomoci praxi viedla každú vegetačnú sezónu poradenskú fytopatologickú službu.

Svoje vedomosti a pracovné skúsenosti aktívne prenášala do praxe. Boli to najmä Šľachtiteľská stanica v Bučanoch, ktorej odovzdala metódy pre umelé inokulácie

cukrovej repy cercospórou repovou. Pre šľachtiteľskú stanicu v Solaroch vypracovala komplexnú metodiku testovania melónov na rezistenciu voči *Colletotrichum orbiculare*. Pre Výskumný ústav hygieny práce a chorôb z povolania urobila mykologickú analýzu prachu z rôznych poľnohospodárskych objektov a stanovila prítomnosť húb ľudskému zdraviu škodlivých. Okrem uvedených aktivít sa zúčastňovala viacerých mykologických expertíz v praxi.

Výsledky vedecko-výskumnej činnosti publikovala v renomovaných časopisoch u nás i v zahraničí. Aktívne sa zúčastňovala domácich i zahraničných vedeckých podujatí. Z domácich uvediem napr. Konferenciu ochrany rastlín, kde bola požiadaná o prednesenie hlavných referátov na témy: "Hmyz ako vektor mykóz a bakterióz", "Používanie genetických metód v ochrane rastlín" a ďalšie.

Tento stručný prehľad o činnosti vedúcej vedeckej pracovníčky Dr. Brillovej dokazuje, že bola v popredí uznávaných odborníkov so širokým rozhľadom a schopnosťami syntetizovať otázky širšieho fytopatologického a mykologického okruhu.

Pre mladších kolegov iba toľko, že dr. Brillová bola už počas vysokoškolského štúdia prvou poslucháčkou, ktorá sa začala profesionálne venovať mykológii. Svojimi pracovnými výsledkami sa zaradila medzi popredných čl. pracovníkov vo fytopatologickej a mykologickej oblasti. Úspešne rozvíjala uvedené vedné odbory, využívajúc moderné pracovné metódy.

Milá pani doktorka, rád si spomínam na všetky naše stretnutia, na aktívnu spoluprácu s oddelením mykológie ÚEFE SAV v Ivanke pri Dunaji, ktoré ste založili a dlhé roky úspešne viedli. Práve Vašou zásluhou sa fytopatologická mykológia dostala do povedomia pracovníkov v ochrane rastlín tak u nás ako i v zahraničí. Patrí Vám i touto cestou naša úprimná vďaka za Vašu vedeckú činnosť, prostredníctvom ktorej ste prispeli k rozvoju fytopatologickej mykológie a mykológie na Slovensku.

Celá fytopatologická i mykologická obec žela Vám do ďalších rokov dobré zdravie a duševnú pohodu, nech ďalšie roky Vám prinášajú radosť z každého nového rána v kruhu najbližších i pri stretnutí s dobrými priateľmi.

Odišiel Mikuláš J. Lisický

Pavel Lizoň

V utorok 5. augusta 2008 zomrel po dlhej chorobe zoológ, ekológ, environmentalista, filozof a pedagóg, môj dobrý priateľ a spolužiak RNDr. Mikuláš Juraj Lisický, CSc. Svoju profesionálnu dráhu začal ako učiteľ na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského, roku 1985 odišiel na Ústav experimentálnej biológie a ekológie SAV, o päť rokov neskôr stál pri zrode novovzniknutého Ústavu zoológie a ekosoziológie SAV.

Miki sa svojim spôsobom zaslúžil aj o slovenskú mykológiu. Keď sa v Slovenskom národnom múzeu zoskupila okolo hubárskej poradne síce malá, ale zato aktívna skupina hlbších záujemcov o huby, napadlo ma, že by bolo dobré zakryť ich aj oficiálnou strechou. Keď som to spomenul Mikimu, navrhol, aby sme si ustanovili pracovnú skupinu v rámci Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny (ktorého bol funkcionárom). A tak sme v r. 1986 založili základnú organizáciu SZOPK č. 10 pre ochranu húb, ako prvú odbornú mykologickú organizáciu na Slovensku.

Jeho publikačná aktivita bola nesmierne bohatá, získal aj viacero domácich a zahraničných ocenení. Bol aj spoluautorom prelomovej publikácie Bratislava nahlas (vydali r. 1987 dve bratislavské organizácie SZOPK), ktorá bola kritikou nečinnosti štátu v ochrane prírody a pamiatok a víziou nového kultúrnejšieho, demokratickejšieho a krajšieho Slovenska.

Slovenská mykologická spoločnosť

je vedecká spoločnosť podporovaná Slovenskou akadémiou vied
so sídlom v Botanickom ústave SAV, Dúbravská 14, 845 23 Bratislava

Poslaním spoločnosti je o. i.

*rozširovať poznatky v oblasti mykologického výskumu,
utvárať predpoklady na optimálny rozvoj mykologického poznania,
prispievať k zvyšovaniu odbornej úrovne svojich členov,
organizovať národné a medzinárodné odborné podujatia.*

Výbor spoločnosti

Predseda: Dr. Pavel Lizoň, CSc. (Botanický ústav SAV, Bratislava;
pavel.lizon@savba.sk)

Podpredseda: Ing. Anton Janitor, CSc. (Ústav krajinnej ekológie SAV,
Bratislava; anton.janitor@savba.sk)

Tajomníčka: Dr. Ivona Kautmanová (Slovenské národné múzeum, Bratislava;
botanika@snm.sk)

Hospodár: Ľudovít Varjú (Bratislava; varju@micronet.sk)

Ostatní členovia výboru:

Július Ďuriáč (Bratislava; julius.duriac@messer.slovnaft.sk)

Prof. Dr. Ján Gáper, CSc. (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica;
gaper@pobox.sk)

Dr. Ladislav Hagara, PhD. (Bratislava; irpex@stonline.sk)

Ing. Vincent Kabát (Bratislava; konstrukt@zutom.sk)

Ing. Pavol Škubla, CSc. (Šaľa; pskubla@duslosala.sk)

navštívte našu WWW stránku www.fungi.sav.sk

Informačný bulletin vydáva Slovenská mykologická spoločnosť (Dúbravská cesta 14, 841 04 Bratislava). Príspevky posielajte na internetovú (botumyko@savba.sk) alebo poštovú adresu spoločnosti. Vydané za finančnej podpory Slovenskej akadémie vied. Registrované na Ministerstve kultúry SR pod č. 956/94, ISSN 1335-7689. Číslo 37 zostavil a na vydanie pripravil Pavel Lizoň. Náklad 250 ks.